

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**PROCESSOS I CONTEXTOS
EDUCATIUS**

Coordinació: JOVE MONCLUS, GLORIA

Any acadèmic 2020-21

Informació general de l'assignatura

Denominació	PROCESSOS I CONTEXTOS EDUCATIUS			
Codi	100871			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Doble titulació: Grau en Educació Primària (R 2018) i Grau en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport	3	TRONCAL	Presencial
	Grau en Educació Primària (R 2018)	2	TRONCAL	Presencial
	Doble titulació: Grau en Educació Infantil i Grau en Educació Primària (R 2018)	2	TRONCAL	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	1.8		4.2
	Nombre de grups	6		5
Coordinació	JOVE MONCLUS, GLORIA			
Departament/s	PEDAGOGIA			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català, castellà i anglès			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
BERNAD CAVERO, OLGA	olga.bernad@udl.cat	4,2	
GARCIA BLANC, NÚRIA	nuria.garcia@udl.cat	12	
GUTIÉRREZ UJAQUE, DANIEL	daniel.gutierrez@udl.cat	12	
JOVE MONCLUS, GLORIA	gloria.jove@udl.cat	3,6	

Objectius acadèmics de l'assignatura

Objectius acadèmics de l'assignatura:

1. Prendre consciència del que significa ser mestra en el segle XXI.
2. Plantejar accions educatives concretes i contextualitzades orientades a la formació de ciutadans participatius i democràtics.
3. Definir en equip projectes educatius atenent les característiques i tipologia de centres escolars.
4. Incorporar criteris de gestió de qualitat en el disseny de projectes educatius .
5. Desenvolupar metodologies que permeten l'aprenentatge i el desenvolupament en contextos heterogenis.
6. Conèixer i analitzar projectes d'innovació educativa.
7. Desenvolupar processos d'aprenentatge a partir dels contextos per tal d'esdevenir mestres reflexives, creadores, crítiques i inclusives.
8. Analitzar i crear propostes d'ensenyament aprenentatge d'acord amb el desenvolupament curricular.
9. Utilitzar metodologies de pràctica reflexiva en l'anàlisi de processos educatius propis de l'àmbit escolar i fora d'ell.
10. Analitzar la pràctica docent desenvolupada a l'aula i la pràctica professional desenvolupada al centre.
11. Distingir entre les diverses formes d'interacció, comunicació i aprenentatge que es donen a l'aula.
12. Reflexionar i prendre consciència sobre quins models docents emergeixen durant el procés de formació.
13. Incorporar el tractament de la diversitat en les propostes d'intervenció educativa que es realitza i en els projectes que dissenya.

14. Utilitzar amb fluïdesa l'ordenació curricular i la legislació vigent en les activitats que realitza.
15. Reflexionar sobre les propostes curriculars plantejades en diferents contextos per tal d'aprendre a crear condicions d'aprenentatge on tots podem aprendre.
16. Dissenyar contextos i propostes d'ensenyament–aprenentatge per tal d'atendre a l'heterogeneïtat.
17. Formular propostes d'avaluació de la planificació i de l'activitat docent.
18. Desenvolupar una actitud reflexiva i crítica envers els contextos heterogenis que caracteritzen la societat del segle XXI.

Resultats de l'aprenentatge:

- Mostra un bon coneixement del currículum, de manera que és capaç de construir situacions curriculars i no ser merament consumidor del currículum (ja sigui document oficial, ja sigui llibres de text, ja sigui materials elaborats per altres).
- Revisa les situacions d'aprenentatge que ha viscut durant la formació en diferents contextos, posant especial èmfasi en els espais inter i transdisciplinaries que s'han generat i que s'haguessin pogut generar.
- Pren consciència de la importància del domini del contingut disciplinari per poder concretar metodologies obertes d'atenció a la diversitat com a projectes de treball i que permeti realitzar aprenentatges profunds i significatius per a una major comprensió de la nostra condició humana.
- Mostra "l'apetit per la millora i el canvi". Demostrar que s'adona que no coneix, mostrant inquietud i exigència intel·lectual per aprendre.
- Analitza i crea intervencions educatives inclusives des de la transdisciplinarietat.
- Mostra la capacitat de concretar projectes grupals, en col·laboració amb altres i desenvolupar-los creant condicions i contextos on tots puguem aprendre.
- Coordina i deriva la seva demanda d'intervenció als recursos educatius adequats.
- Disseny i planifica estratègies d'aprenentatge en col·laboració amb els altres docents per donar resposta a les necessitats de la diversitat dels alumnes.
- Mostra els marcs conceptuals específics que l'ajuden a posar paraules i pensaments a l'experiència viscuda.
- Disseny propostes educatives que permetin als alumnes participar activament en el procés d'ensenyament i aprenentatge.
- Coneix i elabora estratègies metodològiques, organitzatives i didàctiques que permetin la inclusió i el desenvolupament de tot l'alumnat.

Competències

Competències:

- Aplicar els seus coneixements al seu treball o vocació d'una forma professional i posseeixin les competències que solen demostrar-se per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins la seva àrea d'estudi.
- Reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica.

- Fomentar els valors democràtics, amb especial incidència en els de tolerància, solidaritat, de justícia i de no-violència i conèixer i valorar els drets humans.
- Conèixer la realitat intercultural i desenvolupar actituds de respecte, tolerància i solidaritat cap als diferents grups socials i culturals.
- Conèixer el dret d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes, en particular mitjançant l'eliminació de la discriminació de la dona, sigui quina sigui la seva circumstància o condició, en qualsevol dels àmbits de la vida.
- Conèixer les mesures que garanteixin i facin efectiu el dret a la igualtat d'oportunitats de les persones amb discapacitat.
- Desenvolupar la capacitat d'analitzar críticament i reflexionar sobre la necessitat d'eliminar tota forma de discriminació, directa o indirecta, en particular la discriminació racial, la discriminació contra la dona, la derivada de l'orientació sexual o la causada per una discapacitat.
- Assumir el compromís de desenvolupament personal i professional amb un mateix i la comunitat. Adaptar les propostes d'aprenentatge a les evolucions culturals més significatives.
- Conèixer les àrees curriculars de l'Educació Primària, la relació interdisciplinària entre elles, els criteris d'avaluació i el cos de coneixements didàctics entorn dels procediments d'ensenyament i aprenentatge respectius.
- Dissenyar, planificar i avaluar processos d'ensenyament i aprenentatge, tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals del centre.
- Fomentar la lectura i el comentari crític de textos dels diversos dominis científics i culturals continguts en el currículum escolar.
- Dissenyar i regular espais d'aprenentatge en contextos de diversitat i que atenguin a la igualtat de gènere, a l'equitat i respecte als drets humans que conformin els valors de la formació ciutadana.
- Col·laborar amb els diferents sectors de la comunitat educativa i de l'entorn social.
- Assumir la dimensió educadora de la funció docent i fomentar l'educació democràtica per a una ciutadania activa.
- Reflexionar sobre les pràctiques d'aula per innovar i millorar la tasca docent.
- Adquirir hàbits i destreses per a l'aprenentatge autònom, cooperatiu i promoure'l entre els estudiants de manera transversal.
- Adquirir coneixements bàsics d'emprenedoria i dels entorns professionals.
- Adquirir nocions essencials del pensament científic.

Continguts fonamentals de l'assignatura

- Disseny i construcció de situacions educatives inclusives.
- Concreció del currículum per a tots en el context de l'educació inclusiva. Personalització curricular i atenció a la diversitat.
- Exploració de processos d'innovació i canvi des d'una perspectiva crítica i creativa. Anàlisi del paper del professorat en la societat actual.
- Construcció de la identitat personal i professional com a persona que vol ser mestre en la societat del segle

XXI.

- Percepció i sensorialitat en l'espai urbà.
- Anàlisi d'atmosferes sensorials dins de l'espai educatiu.
- Compromís ètic.
- Treball en xarxa i la cultura col·laborativa.
- Anàlisi de la pràctica educativa i el rol docent: funció docent i canvi social, les implicacions del que significa aprendre i crear les condicions perquè tots puguem aprendre.
- Intervenció educativa en contextos heterogenis: cap a l'educació inclusiva en l'etapa d'infantil i/o primària.
- Construcció de la Identitat personal i professional i codi deontològic de la professió. "becoming teacher".
- Models i serveis de suport a l'escola i a la comunitat.
- Exploració de diferents contextos d'aprenentatge a fi d'aprendre més enllà de les aules (explorar els diferents contextos comunitaris).

Eixos metodològics de l'assignatura

Davant la situació d'excepcionalitat que estem vivint, la metodologia impartida en aquesta assignatura (coherent amb el pla acadèmic aprovat per la FEPTS) serà la combinació de dues modalitats:

Presencialitat (2h a la setmana) + Virtualitat i/o altres contextos (2h a la setmana)

El que s'abordarà en aquestes sessions serà:

- Participació en diferents seminaris sobre lectures vinculades als processos d'aprenentatge.
- Desenvolupament del procés d'aprenentatge a fi d'esdevenir una mestra reflexiva, creadora, crítica i inclusiva.
- Revisió de treballs/pràctiques incidint en l'aspecte actitudinal, revisant situacions que incideixin directament en el "becoming teacher" de l'estudiant.
- Revisió de tots aquells treballs que s'ha desenvolupat al llarg de la formació, fent especial èmfasi a si són processos que capaciten per a la millora de la pràctica professional.
- Intervenció en el document curricular per tal de conèixer i saber abordar-lo d'una manera reflexiva, creativa, crítica i inclusiva
- Revisió de les intervencions realitzades al document curricular a fi d'entendre els processos de pensament.
- Creació d'espais híbrids de coneixement a partir de les diferents experiències viscudes a l'assignatura.
- Concreció d'experiències museístiques i urbanes.

Activitats que es plantejaran a través de les dues modalitats (presencialitat i virtualitat)

- Resums i síntesis individuals/grupals de les diferents experiències viscudes.
- Treball i elaboració d'un mapa conceptual a partir dels continguts curriculars de l'assignatura.
- Exposició oral i debats amb relació als diferents continguts abordats en l'assignatura.
- Assistència a l'aula i a les videoconferències.
- Creació de reflexions crítiques a partir de l'experiència de pràctiques i les produccions dels alumnes.
- Resolució de casos pràctics.
- Concreció de projectes transversals.

- Organització de la informació obtinguda a partir de la implicació activa de l'estudiant des de l'autogestió i la presa de decisions individual i/o conjunta perquè el grup sigui una comunitat d'aprenentatge.
- Ús de bases de dades autoavaluació / coavaluació.
- Realització de programacions coherent amb el context.
- Activitats relacionades amb els recursos comunitaris i museístics de la ciutat.

Així mateix, es partirà d'un context alfabetitzador i d'aprenentatge inicial. A partir d'aquí, caldrà realitzar processos de recerca personal i grupal atenent especialment a l'anàlisi de produccions que es generin.

Es valorarà molt **la participació activa** de l'estudiant així com la seva implicació en les sessions.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

A continuació es detalla el pla de desenvolupament:

	CONTINGUTS
SETMANA 1	Presentació assignatura a partir d'un context inicial
SETMANA 2	Exploració deriva senso-espacial per la ciutat
SETMANA 3 - 13	Intervenció en el currículum + Concreció de les evidències + Elaboració dels projectes grupals + Elaboració del projecte personal/relat autobiogràfic. Tot en base a les diferents experiències viscudes dins del marc de l'assignatura.
SETMANA 14 i 15	Presentació dels projectes grupals

Sistema d'avaluació

Avaluació continuada

L'avaluació d'aquesta assignatura està concretada en diferents activitats d'avaluació:

Activitat d'avaluació	% en la qualificació final	Qualificació mínima
Projecte personal / Relat autobiogràfic	25%	5 *
Intervenció en el document curricular	25%	5 *
Projecte grupal	25%	5 *
Evidències	25%	5 *

* En cas de tenir **una** de les quatre activitats d'avaluació amb una nota entre 4 - 5, l'equip docent valorarà la possibilitat de realitzar la mitjana ponderada per a obtenir la qualificació final sempre que el resultat final sigui 5.

- Per aprovar l'assignatura, cal obtenir una **puntuació mínima de 5 en la nota mitjana ponderada** de les

activitats d'avaluació i també una puntuació mínima de 5.

- **Cap** activitat d'avaluació **és recuperables**.
- Totes les activitats d'avaluació hauran de ser presentades virtualment a l'apartat d'**activitats** del campus virtual a l'hora i dia establert. Serà **NO PRESENTAT** totes aquelles activitats d'avaluació que es presentin fora del termini establert i/o el mitjà concretat.
- Els projectes i/o evidències que es realitzin en el desenvolupament de la matèria incorporaran sempre una bibliografia amb un mínim de **10 documents provinquin de llibres i/o revistes**. No s'accepta referències bibliogràfiques extretes d'enllaços (Bibliografia web).
- Un requisit indispensable és la correcció lingüística i formal en les produccions escrites seguint la guia de treballs que trobareu a <http://www.fce.udl.cat/Recursos/guies/guiatreballs.pdf>.
- Els treballs amb més de 20 errors ortogràfics o presentats incorrectament correspondrà a una qualificació de **NO AVALUABLE**.
- Les produccions dels alumnes han de ser originals. **El plagi o la còpia en una única evidència d'avaluació és motiu suficient suspens de l'evidència** i pot comportar el suspens de la matèria. El professorat podrà utilitzar les eines i criteris anticòpia i antiplagi que consideri oportuns.

Avaluació alternativa

Activitat d'avaluació	% en la qualificació final	Qualificació mínima
Evidència 1	25%	5 *
Evidència 2	25%	5 *
Evidència 3	25%	5 *
Evidència 4	25%	5 *

- L'estudiant que ho desitgi tindrà dret a renunciar a l'avaluació contínua a l'inici del semestre i acollir-se a la modalitat d'avaluació alternativa, amb 4 úniques evidències d'avaluació (no recuperables) al final de la matèria. Per fer-ho, haurà de presentar una instància a secretaria en el termini fixat i aportar documentació justificativa d'activitat laboral i/o altres situacions personals. L'aprovació d'aquesta modalitat d'avaluació ha d'estar aprovada per la secretaria acadèmica de la FEPTS.

Concreció de la qualificació de les activitats d'avaluació

Activitat d'avaluació 1. Projecte personal / Relat autobiogràfic

- El projecte personal es realitzarà des de l'inici del curs i es compartirà en les classes. Les classes de l'assignatura s'esdevindran espais híbrids on l'estudiant es compromet a presentar el procés de recerca i d'acció amb relació al treball. El treball pretén ser l'eina per la construcció de coneixement compartit, de manera que permeti realitzar processos de metacoscència i metaemoció en el "becoming teacher" esdevenint relats autobiogràfics. El fet de compartir els treballs pretén que l'estudiant concretin projectes individuals i/o grupals amb relació al territori i amb la comunitat.
- Participació activa en els espais híbrids (classes docents) i en les videoconferències.
- Qualitat conceptual projecte. S'haurà de concretar quins continguts es voldrà abordar i com la cerca d'informació i de préstecs artístics possibilita la transformació del projecte.
- Aplicació de recursos tècnics i expressius que permetin crear noves relacions conceptuals i artístiques.

- Originalitat (narrativa i tècnica). Potenciar la multiplicitat de llenguatges visuals i artístics.
- L'extensió mínima serà de **25 pàgines**.

Activitat d'avaluació 2. Intervenció al document curricular

- Caldrà intervenir amb el document curricular al llarg de tot el semestre. Especialment, en les videoconferències s'abordarà l'anàlisi de la realització de les produccions a fi de realitzar processos de metacsciència.
- S'haurà de realitzar un **mínim de 20 intervencions** curriculars abordant els diferents aspectes viscuts dins i fora de l'aula.
- Es requereix una vinculació amb referents artístics que permetin concretar intervencions curriculars coherents amb la realitat actual.
- La participació activa en les videoconferències serà un ítem que serà avaluat dins d'aquest apartat.

Activitat d'avaluació 3. Projecte grupal

El projecte grupal estarà format pels diferents apartats:

1. **Punt de partida del projecte grupal** (De què va el vostre treball? ¿Quines condicions van fer que sorgís el vostre projecte? ¿Quins problemes preteneu resoldre? ¿Quin és el context adequat per resoldre aquest problema? - Explicació de totes les activitats, accions, intents, lectures, etc., en relació amb el projecte - Procés que heu dut a terme.)
2. **Marc teòric-conceptual del projecte grupal** (No es tracta d'un copiar i empegar, sinó d'una síntesi raonada dels conceptes més importants que han permès la realització del projecte. Esteu molt atents a com els referents teòric-conceptuals ens ajuden a pensar diferent i com els referents artístic/culturals també hi contribueixen. Sobretot atents a la metodologia - quines estratègies poseu en joc alhora de construir el vostre aprenentatge amb relació al projecte.)
3. **Disseny i concreció d'un context d'aprenentatge (fora de l'aula).**
4. **Bibliografia.**

Activitat d'avaluació 4. Evidències

- Hi haurà la concreció de **3 evidències** que es durà a terme al llarg de semestre. Aquestes emergeixen a través dels diferents contextos generats per l'assignatura o per les diferents experiències viscudes al llarg del semestre. L'extensió de cada evidència ha de ser de mínim de **10 pàgines amb referències bibliogràfiques**.

Bibliografia i recursos d'informació

Bibliografia bàsica

- Almeida, A. & Jové, G. (2019). Conexões entre arte, ciências e educação: experimentando o conceito de museu imaginário. *Palindromo*, 25(32), p. 2175-2346.
- Allan, J. (2008). Rethinking Inclusive Education: The Philosophers of Difference in Practice. Series: Inclusive Education. Basel: Springer.

- Betrián, E., Jové, G., & Liñan, A. (2012). Encuentros y devenires en el espacio híbrido para nuestra formación. *Encuentros multidisciplinares*, 14(42), 40-48.
- Bonastra, Q., Farrero, M., Jové, G., & Llonch, N. (2014). Arte, arquitectura y docencia. Los espacios de libertad en el cubo blanco y la disciplina. *Scripta Nova*, 18(493).
- Bonastra, Q., & Jové, G. (2017). Le Grand Jeu à venir. Un manifiesto educativo a partir del discurso situacionista sobre lo urbano, *XXI(573)*, 1-13.
- Csordas, T. (1997). *Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Departament d'Ensenyament - Curriculum Normatiu.
- Degen, M. (2008). *Sensing cities: Regenerating public life in Barcelona and Manchester*. London: Routledge
- Dewey, J. (2008): *El arte como experiencia*. Barcelona: Paidós (1934).
- Echeita, G. (2007). *Educación para la inclusión o educación sin exclusiones*. Madrid: Narcea.
- Eisner, E. (2004): *El arte y la creación de la mente. El papel de las artes visuales en la transformación de la conciencia*. Barcelona: Paidós.
- Gallo, S. (2000). Transversalidade e educação: pensando uma educação não-disciplinar. *O sentido da escola*, 2, 17-41.
- Gimeno, J. (2003). *El alumno como invención*. Madrid: Morata.
- González-Delgado, M., Lorenzo, M. F., & Machado-Trujillo, C. (Eds.). (2020). *Transferencia, transnacionalización y transformación de las políticas educativas (1945-2018)* (Vol. 10). FahrenHouse.
- Howes, D. (2014). El creciente campo de los Estudios Sensoriales. *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, 15, 10-26.
- Jové, G. et al (2007): *Diversidad y cohesión social*. Lleida: Milenio.
- Jové, G. (2013). «Artistry» en formación de maestros y la docencia como arte. En *Actas del Simposio Internacional Aprender a ser docente en un mundo de cambio* (Barcelona 21-22 de noviembre). Barcelona.
- Jové, G.; Vicens, L.; Cano, S.; Serra, O.; Rodríguez, J. (2006): *Desig d'alteritat. Programa Àlber: una eina per atendre a la diversitat a l'aula*. Lleida: Pagès.
- Jové, G. (2011). How do I improve what I am doing as a teacher, teacher educator and action-researcher through reflection? A learning walk from Lleida to Winchester and back again. *Educational Action Research*, 19(3), 261-278.
- Jové, G. (2017). *Maestras Contemporáneas*. Lleida: Ediciones de la Universitat de Lleida.
- Jové, G., & Farrero, M. (2017). Rethinking Education through Contemporary Art. *The International Journal of Art & Design Education*, 37(2), 333-344.
- Lefebvre, H. (2013). *La producción del espacio*. Madrid: Capitán Swing.
- Morin, E. (coord.) (2003): *Educación en la era planetaria*. Barcelona: Gedisa. National Center for Clinical Infant Programs (1996): *Clasificación Diagnóstica 0-3*. Paidós, Buenos Aires.
- Robinson, K. (2011): *Los secretos de la creatividad*. Entrevista realizada per E. Punset el 17-1-2011 i emesa a Redes: <http://www.rtve.es/television/20110327/todos-tenemos-capacidad-ser-creativos/420223.shtml>

[Consulta: 10 de desembre de 2011]. Sánchez Asín, A. (2006): Dejar hacer o aprender a vivir. Barcelona: Ed. Experiencia.

- Sharp, R., & Green, A. (1975). Educational and social control. A study in progressive primary education. London: Routledge/Kegan Paul.
- Soja, E. (1996). Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places. Blackwell Publishers.
- Slee, R. (2012): La escuela extraordinaria: Exclusión, escolarización y educación inclusiva. Madrid: Morata.
- Stainback, S. B. & Stainback, W. C. (1992): Curriculum considerations in inclusive classrooms: facilitating learning for all students. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Wagensberg, J. (2007): El gozo intelectual. Barcelona: Tusquets.
- Zeichner, K. (2010). Rethinking the Connections Between Campus Courses and Field Experiences in College - and University - Based Teacher Education. American Association of Colleges for Teacher Education, 61(1-2).

Bibliografia complementària

- Alonso, P. i Rodríguez, P. (2004). Dos tutores en el aula. Cuadernos de Pedagogía, 331.
- Chalmers, G. (2003). Arte, educación y diversidad cultural. Barcelona: Paidós.
- Civis, M.; Longàs, E.; Longàs, J.; Riera, J. (2007). Educació, territori i desenvolupament comunitari. Pràctiques emergents. Revista d'Educació Social, 36, p. 13-23.
- Csikszentmihalyi, M. (2000). Fluir (Flow). Una psicología de la felicidad. Barcelona: Editorial Kairós.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). Mil mesetas: Capitalismo y esquizofrenia. Valencia: Pre-textos.
- Eisner, E. (2004). El arte y la creación de la mente: el papel de las artes visuales en la transformación de la conciencia. Barcelona: Paidós.
- Equip de coordinació del projecte Trama (2007). Projecte Trama. Treball en xarxa en la formació inicial dels professionals de l'educació. Revista d'Educació Social, 36, p. 40-51.
- Fullan, M. (2002). Los nuevos significados del cambio en la Educación. Barcelona: Octaedro.
- Gairín, J. i Armengol, C. (2003). Estrategias de formación para el cambio organizacional. Contextos Educativos, 6 (7), 355-374.
- Giroux, H. (1990). Los profesores como intelectuales: Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje. Barcelona : Paidós.
- Hargreaves, A. (comp.) (2003): Replantear el cambio educativo. Un enfoque renovador. Buenos Aires. Amorrortu.
- Jové, G (2008). Latidos de escuela: de la teoría a la práctica. Vivencias de unos maestros ante la innovación educativa. Kikiriki. Cooperación educativa, 89, 66-73.
- Kalin, N. M. (2016). We're all creatives now: Democratized creativity and education. Journal of the Canadian Association for Curriculum Studies, 13(2), 32-44.
- Kemmis, S. (2010). What is to be done? The place of action research. Educational Action Research, 18(4), 417-427.

- Jové, G., Vicens, L., Cano, S., Serra, O. & Rodríguez, J. (2008). Infantil/Primaria: un camino para reconstruir el conocimiento. Cuadernos de Pedagogía, 376, 25-28.
- Loponte, L. (2019). Arte, verdade e pesquisa em educação. Educação Temática Digital., 21(2), 479-494.
- Marcelo, C. (2001). El aprendizaje de los formadores en tiempos de cambio. La aportación de las redes y el caso de la red andaluza de profesionales de la formación. Revista de Curriculum y Formación del Profesorado, 5 (1), 9-26.
- Marcelo, C. (2002) La formación inicial y permanente de los educadores. En Consejo Escolar del Estado, Los educadores en la sociedad del siglo XXI. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (p. 161-194).
- Morin, E. (1999). Los Siete Saberes Necesarios a la Educación del Futuro. París: Unesco.
- Morin, E. (2000). La mente bien ordenada. Barcelona: Seix Barral.
- Morin, E. (2010, Enero 17). Elogio de la metamorfosis. *El País* [En línea] http://www.elpais.com/articulo/opinion/Elogio/metamorfosis/elpepuopi/20100117elpepiopi_13/Tes [Consultat 20.01.2010].
- Morin, E. (coord.) (2003). Educar en la era planetaria. Barcelona: Gedisa.
- Nicolescu, B. (2009). La transdisciplinariedad. Manifiesto. Mónaco: Du Rocher.
- Santos Guerra, M. A. (2002). La escuela que aprende. Barcelona: Morata.
- Tadeu, T. (1999). Documentos de Identidad. Una introducción a las teorías del currículo. Belo Horizonte: Autêntica Editorial.
- Tilstone, C. i altres (2003). Promoción y desarrollo de prácticas educativas inclusivas. Madrid: EOS.
- Vannini, P., Waskul, D., & Gottschalk, S. (2012). The Senses in Self, Society and Culture: a sociology of the senses. Oxford: Routledge
- Wagensberg, J. (coord.) (2006). Dalí, noves fronteres de la ciència, l'art i el pensament. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Zeichner, K., Payne, K., & Brayko, K. (2015). Democratizing Teacher Education. *Journal of Teacher Education*, 66(2), 122-135.